

TURLI YOSHDAGI BOLALARDA PREDMETLAR SHAKLI VA ULARNING QISMLARINI TAHLIL QILISHGA O'RGATISH

*DTPI Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabalari
Abduraimova Mohichehra Jo'ra qizi
Meyliyeva Shahnoza Erkin qizi
Sotvoldiyeva Moxinur Ilxomjon qizi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada turli yoshdagi bolalarda predmetlar shakli va ularning qismlarini tahlil qilishga o'rgatish ,maktabgacha yoshdagi bolalarda shakl haqida tasavvurlarni shakllantirish ,maktabgacha yoshdagi bolalarda shakl haqida g'oyalarni rivojlantirish bo'yicha ish usullari ,bolalarni predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning o'ziga xos xususiyatlari to'g'risidagi ma'lumotlar keng yoritilgan.

Абстрактный

В данной статье обучение детей разного возраста анализировать форму предметов и их частей, формирование представлений о форме у дошкольников, методы работы по развитию представлений о форме у дошкольников, обучение детей восприятию формы предметов и информации о геометрических фигурах. Об индивидуальных особенностях рассказано подробно.

Abstract

In this article, teaching children of different ages to analyze the shape of objects and their parts, forming ideas about shape in preschool children, working methods for developing ideas about shape in preschool children, teaching children to perceive the shape of objects and geometric shapes information on specific features is covered in detail.

Kalit so'zlar: Geometrik shakllar, predmetlarni idrok qilish ,shakl haqida tasavvurni shakllantirish,geometrik raqamlar,geometrik figuralar,geometrik material, geometrik bilim.

Atrofdagi narsalarning xususiyatlaridan biri bu ularning shakli obyektarning shakli geometrik shakllarda umumlashtirilgan aksini oldi geometrik raqamlar –bu standartlar bo'lib ,uning yordamida odam obyektlar va ularning qismlari shaklini aniqlaydi.

Bolalarni geometrik figuralar va ularning qismlarini tahlil qilishga o'rgatish va ularning xossalari bilan tanishtirish muammosini ikki jihatdan ko'rib chiqish kerak:geometrik figuralarning shakllarini sezuvchanlik bilan idrok etish va ulardan atrofdagi narsalarning shakllarini bilishda standart sifatida foydalanish nuqtai nazaridan ularning tuzilish xususiyatlarini asosiy ulanishlari va tuzilishdagi

naqlashlarni bilish, ya'ni geometrik material, sensorli tarbiya-sezgi va idrokning yaxshilanishini ta'minlaydigan maqsadli pedagogik ta'sirlar rivojlanishning turli bosqichlarida bolalarga nimani va qanday o'rgatish kerakligini bilish uchun, avvalo, bolalar tomonidan har qanday narsaning shaklini sezuvchi idrok etish xususiyatlarini, shu jumladan, rasmni, keyin esa usullarini tahlil qilish kerak. Geometrik tasavvurlar esa boshlang'ich geometrik tafakkurni yanada rivojlantirish va bundan tashqari, qanday qilib sezgi idrok etishdan uning mantiqiy ongiga o'tish turli bosqichlarda obyektli bolalarning harakatlari turlicha.

Bolalar, birinchi navbatda, obyektни qo'llari bilan ushlab, uni boshqarishni boshlaydilar. 2,5 yoshli bolalar, harakat qilishdan oldin, vizual va taktil –motorli narsalar bilan batafsil tanishadilar. Shaklni idrok etishga (sezgi harakatlariga) alohida qiziqish bor. Biroq, amaliy harakatlarning ahamiyati asosiy bo'lib qolmoqda. Obyektlarning shaklini bunday idrok etish va uni umumlashtirish bolalarning standartlarini bilish bilan osonlashadi.

Hayotning ikkinchi yilda, bolalar quyidagi juftliklardan rasmni erkin tanlashadi: kvadrat va yarim doira, to'rtburchak va uchburchak. Ammo bolalar faqat to'rt yildan keyin to'rtburchak va kvadrat, kvadrat va uchburchakni ajrata oladilar. Murakkab shaklli raqamlar namunasi asosida tanlov taxminan 4-5 yoshda bo'ladi va murakkab figurani ko'paytirish hayotning beshinchi va oltinchi yoshidagi bolalar tomonidan amalga oshiriladi. Dastlab, bolalar o'zlariga noma'lum bo'lgan geometrik shakllarni oddiy narsalar deb qabul qilib ularni shunday nomlar bilan atashadi. Kattalarning ta'lim ta'siri ostida geometrik shakllarni idrok etish asta –sekin tiklanadi.

Maktabgacha yoshdagi katta guruh bolalari endi ularni narsalar bilan aniqlamaydilar, faqat solishtiradilar: Predmetning shaklini yaxshiroq bilish uchun, bolalar odatda qo'llari bilan ushlaydilar, ko'taradilar, aylantiradilar, bundan tashqari ko'rish va his qilish, idrok qilinayotgan obyektning shakli va tuzilishiga qarab farq qiladi. Shunday qilib, obyektни idrok etish va uning shaklini aniqlashda asosiy rolни vizual va motorli teginish analizatorlari tomonidan bir vaqtning o'zida o'tkaziladigan tekshirish so'ngra so'z bilan belgilash o'ynaydi. Biroq maktabgacha yoshdagi bolalar orasida predmetlarning shaklini tekshirish darajasi juda past ko'pincha ular ravshan vizual idrok bilan chegaralanadi va shuning uchun o'xshashlikdagi raqamlarni (tasvirlar, aylana, to'rtburchak va kvadrat, turli uchburchaklar) farq qilmaydi. Kichik guruhda elementar matematik tasavvurlarga bag'ishlangan mashg'ulotlarda o'qitish ayoniy ta'sir xarakterida bo'lishi kerak. Bolalar bilimlarni tarbiyachining harakatlarini uning tushuntirish va ko'rsatmalarini idrok qilish asosida, shuningdek, didaktik materiallar bilan mustaqil ishlash vositasida o'zlashtiradilar.

Matematika mashg'ulotlarda bolalar eng sodda geometrik shakllar bilan, ularning ba'zi xossalari bilan tanishadilar, buyumlarni geometrik etalonlar bilan taqoslash asosida ularning (buyumlarning) shaklini tahlil qilish va baholashni

o'rganadilar. Geometrik figuralar to'g'risidagi birinchi ma'lumotlarni bolalar o'yinlarda oladilar. O'quv yilining boshida guruhga sharlar to'plami, qurilish materiallari, geometrik shakllar va boshqalar olib kiriladi.

Bolalar zehni boyitish, ularda turli shakllar haqida tasavvur hosil qilish muhim ahamiyatga ega. Ilk yoshdagi guruhlarda bolalar shar va kubni bir-biridan farq qilishga o'rgatilgan edi. Biroq, ba'zi bolalar ikkinchi kichik guruhga birinchi marta keladilar, shuning uchun ishni shar va kub bilan tanishtirishdan boshlash maqsadga muvofiqdir.

U harakat jarayonida gapirib turadi: "Shar" yumalayapti. Men sharni u qo'limdan bu qo'limga yumalatib o'tkazdim",- deydi. Bolalarni figuralarning modellari bilan turli xil ish bajarishlarni tashkil etish muhim ahamiyatga ega, chunki bu modellar haqidagi tasavvurlar darajasi shaklni idrok etish tajribasining boyligi bilan belgilanadi. Bolalarni geometrik figuralar bilan tanishtirishning asosiy vazifasi ko'pburchaklar bilan tanishtirishdir. Figuralarning modellari bilan shug'ullanish jarayonida bolalarning ko'pburchaklarning ba'zi bir xususiyatlari haqidagi tasavvurlari shaklanadi.

Modellarni sezish – harakat vositasida tekshirib chiqish katta ahamiyatga ega. Bolalar modellarni yumalatib, har xil holatlarda qo'yiladilar va ularning qanchalik turg'un emasligini aniqlaydilar. Bir figura ustiga ikkinchisini: doira ustiga kvadratni, kvadratga to'g'ri to'rburchakni, kvadrat ustiga uchburchakni qo'yish bolalarga har bir figura turlarining xususiyatini aniqroq bilib olish, ularning elementlarini ajratib ko'rsatish imkonini beradi.

Figuralarni shakllari va boshqa xususiyatlariga qarab guruhlariga ajratishni, figuralarni o'lchamlarining ortib va kamayib borishi tartibida terib qo'yishini mashq qildirish katta ahamiyatga ega. O'rta guruhda bolalarga mashg'ulotdan tashqari vaqtda figuralarni farq qilishni mashq qildirish uchun "Nima yo'q bo'lib qoldi?" yoki "Nima o'zgardi?" kabi o'yin mashqlarni va didaktik o'yinlardan keng foydalaniladi.

Xulosa shuki, Ilk va maktabgacha kichik yoshdagi bolalarni buyumlarning shakli, hajmi va ularning qismlarni tahlil qilishga o'rgatish bolaning ongini rivojlanishiga va uning yuksalishiga sabab bo'ladi. Bundan kelib chiqadiki, bolalarni yoshligidan geometrik shakllarning tekshirishning to'g'ri usullariga o'rgatish zaruriyati: bolada geometrik shaklni tezroq ang'lay olishi va tahlil qilishi uchun turli xil mashg'ulotlar olib borilishi lozim. Bolalarda narsaning shaklini ko'z bilan chamalab, qismlarga ajratish yoki qismlardan predmetni qayta tiklash ko'nikmalarni o'stirish maqsadida mashg'ulotlardan tashqari vaqtda o'yin mashqlari o'tkaziladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. „Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat dasturi “ T:2017.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori 3261-PQ, 09.09.2017.// "Xalq so'zi " 11-sentabr 2017-yil, 181-son (6845).

3. Karimov.I.A.Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat,2010.- 176b.
4. Jumaev.M.Boshlang'ich matematika nazariyasi va metodikasi. KXK uchun o'quv qo'llanma.T.: Ilmi-Ziyo 2017.
5. <https://www.fayllar.org>.